

Centraal Bureau
voor de Statistiek

Rapport

Onderzoeksverantwoording Culturele veranderingen en SCP Leefsituatie Index 2016

Moniek Coumans

Josien Knops

CBS Heerlen
CBS-weg 11
6412 EX Heerlen
Postbus 4481
6401 CZ Heerlen
+31 45 570 60 00
www.cbs.nl

projectnummer 301873/302083
Divisie Dataverzameling (DVZ)/Sector Arbeid Inkomen en Leefsituatie (SAL)
31 augustus 2017

kennisgeving De in dit rapport weergegeven opvattingen zijn die van de auteur(s) en komen niet noodzakelijk
overeen met het beleid van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
1. Inleiding	5
1.1 Doel van dit document	5
1.2 Referenties	5
2. Doel en achtergrond van het onderzoek	6
2.1 Doel en achtergrond van het onderzoek	6
3. Data verzamelen (waarnemen)	7
3.1 Steekproef	7
3.1.3 Steekproefbewerking	8
3.1.4 Verhuizingen	9
3.1.5 Dataverzameling in de Bijlmer en Waddeneilanden	9
3.2 Vragenlijstontwikkeling	10
3.3 Opleiding en Instructie	12
3.4 Benaderingsstrategie	12
3.5 Veldwerk	16
4. Verwerken (data processing)	19
4.1 Proces	19
4.2 Invoer	19
4.3 Controleren en uniformeren waarneemdata	19

4.4	Typeren	19
4.5	Verrijken	20
4.6	Afleiden	21
4.7	Correcties (gaafmaken, imputeren)	21
5.	Kwaliteit en weging	23
5.1	Afbakening statistische respons	23
5.2	Wegen	23
5.3	Plausibiliteitsanalyse/Trendbreukanalyse	25
6.	Opgeleverde producten	26
6.1	Microbestanden	26
6.2	Statistische beveiliging	26
	Bijlage 1: Responsverantwoording	27
	Bijlage 2: Wijzigingen vragenlijst 2016	36

1. Inleiding

1.1 Doel van dit document

In dit document wordt verslag gedaan van het onderzoek Culturele Veranderingen in Nederland (CV) en SCP Leefsituatie Index (SLI), editie 2016. De voorbereiding, dataverzameling en verwerking van de gegevens werden gedocumenteerd. Dit document dient als naslagwerk voor onderzoekers die meer inzicht wensen in de achtergronden van het onderzoek en in het tot stand komen van de analysebestanden.

1.2 Referenties

- Berkel, K. en Meessen, M. (2017), Steekproefontwerp Culturele Veranderingen 2016.
- Goris, G. (mei 2012), Nota Verhuizingen Strategie, CBS, Heerlen
- Burgers, W. en Brouwers J. (oktober 2012) Nota Benaderstrategie: instructie voor het benaderen van respondenten door interviewers van het CBS.
- Bal A. (november 2015) Nota, Voorstel handling Iris-bonnen ten behoeve van het TBO onderzoek.

2. Doel en achtergrond van het onderzoek

2.1 Doel en achtergrond van het onderzoek

De onderzoeken Culturele Veranderingen in Nederland (CV) en SCP Leefsituatie Index (SLI) worden tweejaarlijks gecombineerd uitgevoerd in samenwerking door het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Doel van CV is vaststellen welke opvattingen “de Nederlander” heeft over samenleving en cultuur en hoe deze in de loop van de tijd zijn veranderd. Doel van SLI is het ontwikkelen van een indicator om de sociale leefsituatie van Nederland in kaart te brengen en het monitoren van de ontwikkeling van de sociale leefsituatie van de Nederlandse bevolking. De onderzoeken liggen aan de basis van veel onderzoek uit het werkprogramma van het SCP. Door het CBS kunnen de data vooral worden gebruikt ten behoeve van het speerpunt Sociale Samenhang en Welzijn.

3. Data verzamelen (waarnemen)

Het veldwerk van CV werd uitgevoerd van 1 september 2016 tot en met 28 februari 2017. Het veldwerk van het schriftelijke vervolgonderzoek SLI liep van 1 september 2016 tot en met 31 maart 2017. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de steekproeftrekking, de vragenlijstontwikkeling, opleiding en instructie, benaderingsstrategie en de veldwerkresultaten.

3.1 Steekproef

3.1.1 Doelpopulatie

De doelpopulatie van CV bestond uit alle Nederlandssprekende personen die 16 jaar of ouder waren op de eerste dag van de enquêtemaand, die in Nederland woonden, en die deel uitmaakten van particuliere huishoudens. De institutionele bevolking, dat zijn personen in inrichtingen, instellingen of tehuizen en personen die niet zijn ingeschreven in de Gemeentelijke basisadministratie werden niet voor dit onderzoek benaderd. Interviews werden verricht in de Nederlandse taal. Als tijdens de dataverzameling bleek dat een steekproefpersoon de Nederlandse taal niet of onvoldoende spreekt, dan werd geen interview afgenomen. De doelpopulatie voor SLI bestond uit de doelpopulatie voor CV met daaruit weggelaten personen van 16 of 17 jaar.

3.1.2 Steekproefkader en steekproefontwerp

Voor CV werden steekproeven getrokken uit het steekproefkader van personen. Dit kader is afgeleid uit de Basisregistratie Personen (BRP) en bevat circa zeven procent van de in de BRP ingeschreven Nederlandse bevolking.

De steekproeven voor CV werden getrokken volgens een gestratificeerd tweetrapsmodel. In de eerste trap werden per coropgebied deelgemeenten geselecteerd met kansen evenredig aan hun inwoneraantallen. Tevens werd voor elke geselecteerde deelgemeente het aantal te trekken personen bepaald. Het gewenste aantal te trekken personen per deelgemeente werd vooraf bepaald en was in navolging van voorgaande edities van CV voor iedere deelgemeente gelijk aan zes. Voor zelfselecterende deelgemeenten was het aantal te trekken personen gelijk aan het product van steekproeffractie en inwoneraantal. In de tweede trap werden enkelvoudig aselechte steekproeven van personen van 16 jaar of ouder getrokken uit in de eerste trap geselecteerde deelgemeenten van de in die trap bepaalde omvangen. Hierbij werd de leeftijd van personen berekend op de eerste dag van de waarneemperiode/maand van de betreffende steekproef. De steekproeven waren zelfwegend; alle elementen in het

steekproefkader hebben dezelfde kans om in de uiteindelijke steekproef terecht te komen

Voor SLI is geen additionele steekproef getrokken. De doelpopulatie voor SLI bestaat uit de doelpopulatie voor CV met daaruit weggelaten personen van 16 of 17 jaar. Respondenten bij CV die 18 jaar of ouder waren, werden gevraagd voor SLI een schriftelijke vragenlijst in te vullen.

De omvang van de uit te zetten steekproef is vastgesteld onder de aannames dat 53% van de te benaderen steekproefpersonen respondeert voor CV, dat 92% van hen in aanmerking komt en bereid is om een schriftelijke vragenlijst voor SLI in te vullen, en dat 85% van deze personen de vragenlijst daadwerkelijk invult en retourneert.

Om in verwachting 2 000 volledig ingevulde SLI-vragenlijsten te verkrijgen, zouden 4 826 personen moeten worden benaderd voor CV. Om met grotere zekerheid de eis van 2 000 SLI-responsen te halen, is de omvang van de eigenlijke uitzet voor CV zo berekend dat de linker grens van het 95%-betrouwbaarheidsinterval van de verwachte SLI-responsomvang bij ten minste 2 000 personen lag. Dit resulteerde in een berekende omvang van 4 991 personen. Afrondend op het kleinste zesttal groter dan dit resultaat (vanwege de zes waarnemingsporties) bedroeg het aantal voor CV te benaderen personen uiteindelijk 4 992, ofwel 832 personen per maandportie.

Op verzoek van team Interviewen werd voor de maanden oktober, november en december 120% van de berekende maandomvang gepland, dat is 998 personen per maand, en voor de maanden september, januari en februari 80%, dat is 666 personen per maand.

3.1.3 Steekproefbewerking

De ervaring leert dat ongeveer 13% meer steekproefpersonen moeten worden getrokken dan de gewenste uitzet. Dit is voldoende om te compenseren voor uitval tijdens de screeningsprocedure, waarbij personen uit het steekproefbestand worden verwijderd wiens adres tot de adressen van de institutionele bevolking behoorde, wiens adres tijdens de afgelopen twaalf maanden in een andere CBS-steekproef zat, adresgegevens die onvolledig waren, of die hebben aangegeven hun gegevens niet te willen delen met derden. Voor een 120%-maand dienden dus 1 128 personen te worden getrokken, en voor een 80%-maand 753.

Voor september is een steekproef van 753 personen getrokken, welke na screening is uitgedund tot een capi-uitzet van 666 personen. Voor de maanden oktober tot en met december zijn vervolgens steekproeven van 1 129 personen getrokken, welke na screening zijn uitgedund tot capi-uitzetten van 998 personen. Tijdens de dataverzameling is gebleken dat de responsbereidheid van personen lager was dan verwacht, en dat de responseis niet gehaald zou gaan worden. Hierom is voor januari een steekproef van 1 129 personen getrokken. Deze is na screening niet verder uitgedund, maar in zijn geheel capi-uitgezet. Door een miscommunicatie is voor

februari wederom een steekproef van 1 129 personen getrokken, welke in eerste instantie na screening tot een capi-uitzet van 998 personen was uitgedund. Daar het veld hiervoor onvoldoende capaciteit had, is vervolgens alsnog uitgedund tot een capi-uitzet van 666 personen.

Voor de zes waarneemporties zijn bij elkaar 6 398 personen in een steekproef getrokken. Van hen zijn er 378, dit is 5,9%, tijdens het screeningsproces uitgevallen; de meesten omdat iemand op hun adres in de afgelopen twaalf maanden al voor een CBS-onderzoek benaderd was (249 personen, ofwel 3,9% van de getrokken steekproef). Bij de systematische uitdunningen tot de gewenste uit te zetten aantallen zijn in totaal 633 personen uit de steekproeven verwijderd, van wie 332 pas in tweede instantie in de laatste maandportie. Zie Tabel 3.1 voor een uitsplitsing van de redenen van screeningsuitval per maandportie.

Tabel 3.1. Gerealiseerde aantallen van steekproef tot capi-uitzet bij CV, naar waarnemingsperiode

waarneemperiode 20__	1609	1610	1611	1612	1701	1702	totaal
getrokken steekproef	753	1 129	1 129	1 129	1 129	1 129	6 398
niet beschikbaar	43	58	73	68	68	68	378
w.v. eerder in CBS-steekproef	33	46	52	43	41	34	249
w.v. institutionele bevolking	0	0	0	0	3	1	4
w.v. buiten waarnemingsgebied	1	0	0	1	2	14	18
w.v. adresgeg. onbruikbaar	9	12	21	24	22	19	107
beschikbaar	710	1 071	1 056	1 061	1 061	1 061	6 020
uitdunning	44	73	58	63	0	395	633
capi-uitzet CV	666	998	998	998	1 061	666	5 387

3.1.4 Verhuizingen

Conform de nota Verhuizingen Strategie (Goris, 2012) werden steekproefpersonen die verhuisd waren niet herbenaderd.

3.1.5 Dataverzameling in de Bijlmer en Waddeneilanden

In heel Amsterdam Zuidoost werd face-to-face waargenomen met uitzondering van sommige adressen in de postcodes 1102, 1103 en 1104. Maandelijks werd door de regiomanager van regio Amsterdam beoordeeld welke steekproefadressen niet aan huis werden benaderd. Het criterium dat daarbij werd gehanteerd was de veiligheid voor de interviewers. In de praktijk kwam het erop neer dat sloopflats, gedeeltelijke sloopflats en een deel van de hoogbouw niet aan huis werden benaderd. Omdat op de

Waddeneilanden Vlieland, Terschelling, Ameland, Schiermonnikoog en Texel geen interviewers wonen, werd op deze eilanden niet face-to-face geënuquêteerd.

3.2 Vragenlijstontwikkeling

3.2.1 CV vragenlijst

Voor de vragenlijst van CV 2016 is de vragenlijst van CV 2014 als uitgangspunt genomen. Er is van uitgegaan dat de vragenlijstduur van CV 2016 ongeveer gelijk blijft aan die van CV 2014, met een maximum van 50 minuten.

In overleg met SCP werd als responsverbeterende maatregel in de communicatie naar respondenten het onderzoek Culturele Veranderingen nu “Veranderend Nederland” genoemd.

In verschillende blokken zijn vragen verwijderd en nieuwe vragen toegevoegd. Deze ‘nieuwe’ vragen betreffen doorgaans vragen uit voorgaande jaargangen van CV en worden dit jaar opnieuw gesteld omdat bepaalde onderwerpen weer actueel zijn.

De vragen die worden toegevoegd, betreffen:

- Een 5-tal vragen over het belang dat OP hecht aan verschillende vormen van tijdsbesteding (o.a. aan betaald werk, zorg voor kinderen, vrijwilligerswerk) (Blok: Maatschappelijke positie)
- Alle vragen van het standaardblok “Betaald Werk” (deze vragen vervangen daarmee het huidige blok “Positie Werkring”)
- Een opinie vraag over de eventuele invoering van een basisinkomen (*) (Blok: Eigen leven, welvaart en sociale zekerheid)
- Een 4-tal opinie vragen m.b.t. verschillende vormen van vrijheid van meningsuiting (Blok: Politiek en democratie)
- Een 7-tal opinie vragen over de (werking van de) maatschappij, uitgevraagd o.b.v. semantische differentiaal (*) (Blok: Politiek en democratie)
- Een 5-tal vragen m.b.t. het verlenen/krijgen van verschillende soorten hulp van/aan een bekende uit de buurt/onbekende (*) (Blok: Verlenen van hulp en morele kwesties)
- Een vraag over de geschiktheid van een vrouw om te zorgen voor hulpbehoevende (schoon)ouders t.o.v. een man (Blok: Verlenen van hulp en morele kwesties)
- Een opinie vraag over de mate van acceptatie/bezwaar tegen de komst van een asielzoekerscentrum (Blok: Positie van allochtonen)
- ‘Syriërs’ en ‘Eritreeërs’ worden als bevolkingsgroep toegevoegd (aparte vraag) bij de uitvraag naar de mening over verschillende bevolkingsgroepen.

(Blok: Positie van allochtonen)

Over de vragen voorzien van een (*) heeft het Vragenlab, mede op verzoek van SCP, een bureau-advies uitgebracht. Bij dit bureau-advies is aan de bestaande euthanasievraag toegevoegd, dat met 'uit zijn lijden verlossen' wordt bedoeld op 'euthanasie'.

Besloten is om een splitdesign toe te voegen om een versie van de vragenlijst met gelijkwaardige antwoordcategorieën (n=500) te vergelijken met een versie van de vragenlijst met wisselende antwoord categorieën (n=1500). Per abuis is de verdeling van dit splitdesign echter anders ingezet. In de maanden september t/m december 2016 werd de verdeling van 50% variant A en 50% variant B toegepast in plaats van Variant A 75% en Variant B 25%. Eind november 2016 waren de 500 gewenste experimentele eenheden variant B, met een totaal van 634 eenheden behaald. In de maanden januari en februari 2017 is een verdeling van 100% A en 0% B gehanteerd. Uiteindelijk heeft 66,2 procent variant A ingevuld en 33,8 procent variant B.

De geschatte gemiddelde face-to-face (capi) vragenlijstduur bedroeg maximaal 50 minuten. De gemiddelde gerealiseerde face-to-face (capi) vragenlijstduur lag met 53,2 minuten, 3,2 minuten hoger dan verwacht.

Tabel 3.2 geeft de gerealiseerde vragenlijstduur weer per maand en de gemiddelde vragenlijstduur, uitgedrukt in minuten.

Tabel 3.2 Vragenlijstduur CV in minuten, 2016

Sep	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Gemiddelde vragenlijstduur
54,2	53,0	53,6	53,0	53,2	52,2	53,2

3.2.2 SLI vragenlijst

Voor de schriftelijke vragenlijst van SLI 2016 is de vragenlijst SLI 2014 als uitgangspunt genomen. Op de voorkant van de vragenlijst kon de interviewer de interviewdatum en het interviewnummer handmatig noteren. De interviewers plakten een sticker met barcode op de voorkant, waarin het WE_ID verwerkt zat. Het geslacht en de geboortedatum moesten door de respondent zelf worden ingevuld op de eerste pagina van de vragenlijst. Verder werd, mede op verzoek van SCP, een foto/plaatje op de voorkant van de SLI-vragenlijst met als doel de aantrekkelijkheid voor het invullen van de vragenlijst te vergroten. Om diezelfde reden is in overleg met SCP besloten om de SLI vragenlijst te presenteren aan respondenten onder de naam "SCP Onderzoek naar Kwaliteit van leven".

De koppeling tussen SLI en CV vond plaats door middel van een zogenaamd 11-nummer. Dit 6-cijferige nummer + volgletter werd op de voorkant van de SLI vragenlijst gedrukt. De interviewer toetste bij de wervingsvraag voor SLI, in de CV-vragenlijst.

Ook voor de schriftelijke vragenlijst geldt dat hier en daar vragen zijn verwijderd en nieuwe vragen zijn toegevoegd. De vragen die werden toegevoegd, betreffen:

- Een 8-tal stellingen m.b.t. leefomgeving/duurzaamheid, welke in de plaats van de milieu-stellingen komen. De titel van het blok 'Milieu' wordt dan ook aangepast in 'Leefomgeving'.
- In het blok Homoseksualiteit wordt een vraag toegevoegd over hoe de onderzoekspersoon (OP) zichzelf ziet.

Wederom waren er twee varianten van de vragenlijst (variant A en B), die alleen op het laatste blok (bestaande uit 2 open vragen) van elkaar verschilden. Variant A bevatte het blok "Een goede burger" en Variant B ging over het blok "Morele vraagstukken". De interviewer bepaalde zelf wie welke variant kreeg, met de bedoeling dat de varianten random werden verdeeld over respondenten.

3.3 Opleiding en Instructie

De instructie voor de interviewers die werd ingezet vond plaats door middel van e-learning. Interviewers konden via de leeromgeving waar de e-learning module gereed stond een cursus over de organisatie van het onderzoek en de inhoud van de vragenlijst volgen. Daarnaast konden er vragen worden gesteld. In de e-learning module was een toets opgenomen die door interviewers gemaakt moest worden. Om ingezet te kunnen worden voor CV was met goed gevolg afleggen van de toets een noodzakelijke voorwaarde.

Naast de instructie via e-learning wordt extra aandacht besteed aan het onderzoek door de regiomanagers in de werkoverleggen met de interviewers. De regiomanagers worden hiervoor apart geïnstrueerd door de opleiders.

3.4 Benaderingsstrategie

Alle steekproefpersonen voor CV werden aan-huis benaderd. De benaderstrategie werd uitgevoerd, conform de benaderstrategie beschreven in de nota "Benaderstrategie: instructie voor het benaderen van respondenten door interviewers van het CBS, oktober 2012".

Een aantal punten uit bovenstaande nota werden kort omschreven in het Onderzoeksdesign Culturele Veranderingen en SCP Leefsituatie Index 2014.

- De steekproefpersonen in een maandportie ontvingen voorafgaand aan het eerste bezoek een zogenoemde aanschrijfbrief waarin het bezoek van de interviewer werd aangekondigd en het doel van het onderzoek werd toegelicht.
- Alle steekproefpersonen in een maandportie werden tijdens de eerste 10 werkdagen ten minste één keer bezocht. Werd de beoogde respondent thuis getroffen dan probeerde de interviewer een afspraak te maken voor een interview zodanig dat een spreiding van de responsen binnen de tijd werd bereikt.

Aanvullend op de gangbare benaderingsstrategie beschikte de interviewer voor het onderzoek CV-SLI over een folder waarin het hoe en waarom van het onderzoek werd toegelicht. Deze folder werd door de interviewer meegestuurd met de aanschrijfbrief in plaats van de standaard CBS folder.

Tabel 3.3 laat de Capi verdeling zien conform de 80%/ 120% verdeling van de uit te zetten steekproefelementen per maand.

Tabel 3.3 Verdeling van CV-adressen over de maanden september 2016 t/m februari 2017

Maand	aantallen adressen
september-16	666
oktober-16	998
november-16	998
december-16	998
januari-17	666
februari-17	666

Nadat de vragenlijst voor CV is afgenomen werd vervolgens aan respondenten van CV van 18 jaar of ouder de vraag gesteld of ze bereid waren een schriftelijke vragenlijst voor SLI in te vullen. Respondenten die daartoe bereid waren, ontvingen een incentive ter waarde van 5 euro. Ter verantwoording van de 5 euro werd een cadeauverantwoording door de steekproefpersonen ondertekend en teruggegeven aan de interviewer. De papieren vragenlijst werd door de interviewer overhandigd aan de respondenten die zelf de SLI vragenlijst kunnen invullen en retourneren aan het CBS. De verdeling van de varianten A en B van de SLI vragenlijsten werd zo evenredig mogelijk verdeeld.

Wekelijks werden op woensdag CV-respondenten geselecteerd waarvan 1 week na het achterlaten van de schriftelijke SLI-vragenlijst bij het CBS geen schriftelijke vragenlijst was afgeboekt, zie tabel 3.4. Aan deze respondenten werd op donderdag een rappelbrief verstuurd met het verzoek om de schriftelijke vragenlijst alsnog in te vullen en te retourneren. Eén keer per steekproefportie werden respondenten waarvoor na het eerste rappel nog geen schriftelijke vragenlijst was afgeboekt opnieuw gerappelleerd.

Tabel 3.4: Rappeldatums per steekproef voor het eerste schriftelijke
rappel

Steekproef	Selectie rappel 1 op	Veldwerkperiode
September	14 september 2016	201609
	21 september 2016	201609
	28 september 2016	201609
	5 oktober 2016	201609
	12 oktober 2016	201609
Oktober	12 oktober 2016	201610
	19 oktober 2016	201610
	26 oktober 2016	201610
	2 november 2016	201610
	9 november 2016	201610
November	16 november 2016	201610
	9 november 2016	201611
	16 november 2016	201611
	23 november 2016	201611
	30 november 2016	201611
December	7 december 2016	201611
	14 december 2016	201612
	21 december 2016	201612
	28 december 2016	201612
	4 januari 2017	201612
Januari	11 januari 2017	201612
	18 januari 2017	201701
	25 januari 2017	201701
	1 februari 2017	201701
	8 februari 2017	201701
Februari	15 februari 2017	201701
	8 februari 2017	201702
	15 februari 2017	201702
	22 februari 2017	201702
	1 maart 2017	201702
	8 maart 2017	201702

Steekproefpersonen die na het eerste schriftelijke rappel nog niet gerespondeerd hadden, kregen van de interviewer die hen bezocht had, een herinneringskaartje. In verband met de persoonlijke benadering van de respondenten schreven de interviewers de NAW-gegevens en een persoonlijke boodschap op het kaartje.

Dit kaartje werd door de interviewer verzonden twee weken na het laatste eerste rappel voor desbetreffende maandsteekproef. Aangezien het veldwerk in maart moest worden afgerond was voor de februaristeekproef minder tijd om te rappelleren en werd een week na het laatste eerste rappel het herinneringskaartje verstuurd.

De data voor het selecteren van het tweede schriftelijke SLI rappel en de verzenddata voor het versturen van het herinneringskaartje door de interviewers zijn opgenomen in tabel 3.5.

Tabel 3.5: Gegevens over het versturen van het SLI herinneringskaartje per steekproefportie

Steekproef	Selectiedatum tweede rappel	Verzenddatum tweede rappel
September	25-okt-16	27-okt-16
Oktober	29-nov-16	1-dec-16
November	20-dec-16	22-dec-16
December	24-jan-17	26-jan-17
Januari	28-feb-17	2-mrt-17
Februari	14-mrt-17	16-mrt-17

De interviewer nam de eerste maandag na het versturen van het herinneringskaartje telefonisch contact op met de steekproefpersonen om hen persoonlijk te motiveren tot deelname. Deze telefonische motivatiegesprekken werden uitgevoerd door de face-to-face interviewer i.p.v. een telefonische interviewer. Hiervoor is niet alleen gekozen vanwege de eenvoud van het logistieke proces van het onderzoek, maar vooral ook omdat de face-to-face interviewer al contact had gehad met de onderzochte persoon en op basis daarvan de benadering kon aanpassen op de persoon. Er vond één motivatie/rappelgesprek plaats, waarbij de interviewer kon inschatten hoeveel belpogingen nodig waren om de respondent redelijkerwijs aan de lijn te krijgen. Indien nodig deponeerde de interviewer daarna een nieuw exemplaar van de SLI vragenlijst in de brievenbus deponeren van de respondent of gaf deze persoonlijk af.

3.5 Veldwerk

3.5.1 Respons

Maandelijks, na afsluiting van de maandportie werd op de 4de werkdag van de maand een voortgangsoverzicht geleverd met daarin de CV en SLI veldwerkresultaten per maand en totaal.

Tabel 3.6 geeft het eindoverzicht van het onderzoek Culturele Veranderingen in responsaantallen.

Tabel 3.6. Eindresultaten face-to-face waarneming CV naar veldwerkperiode

	Totaal	Veldwerkperiode					
		201609	201610	201611	201612	201701	201702
Uitgezette steekproef	5387	666	998	998	998	1061	666
Initiële uitzet	5178	641	971	962	942	1029	633
Meervoudige bewoning	0	0	0	0	0	0	0
Heruitzet	209	25	27	36	56	32	33
Geen eindresultaat	0	0	0	0	0	0	0
Kaderfouten	112	17	22	17	19	21	16
Adres onvindbaar/bestaat niet	5	1	1	2	1	0	0
In aanbouw/afgebroken/sloopwoning	5	2	2	0	0	1	0
Geen woonadres	4	2	1	1	0	0	0
Leegstaand/tijdelijk onbewoond	16	4	4	0	4	1	3
OP overleden	10	1	4	1	1	0	3
OP verhuisd naar buitenland	26	1	5	7	3	5	5
Niemand komt in aanmerking als OP	0	0	0	0	0	0	0
OP onbekend	21	2	3	3	3	7	3
Instelling/tehuis	25	4	2	3	7	7	2
Telefoonlijn afgesloten	0	0	0	0	0	0	0
Administratieve non-respons	486	50	82	88	96	106	64
Onbewerkt retour	17	0	7	4	1	4	1
Gedeeltelijk onbewerkt retour	59	4	10	11	23	3	8
OP verhuisd in Nederland	170	14	26	34	29	47	20
Anders (bijv. laptop gestolen)	0	0	0	0	0	0	0
Taalbarrière	240	32	39	39	43	52	35
Onveilige situatie	0	0	0	0	0	0	0
Interviewer non-respons	2035	274	391	387	369	390	224
Weigering	1357	172	269	252	248	272	144
Geen gelegenheid	309	46	49	64	61	56	33
Niet in staat	138	25	27	24	24	23	15
Geen contact met huishouden	230	31	46	47	36	38	32
Voorkeur voor andere wijze benadering	0	0	0	0	0	0	0
Respondent wil papieren vragenlijst	0	0	0	0	0	0	0
NR als gevolg van mixed mode	1	0	0	0	0	1	0
Respons	2754	325	503	506	514	544	362
Volledig	2690	315	492	496	503	532	352
Afgebroken	64	10	11	10	11	12	10
Werving SLI	2435	277	451	452	456	482	317

Tabel 3.7 geeft het eindoverzicht van CV in responspercentages.

Tabel 3.7. Eindresultaten CV naar veldwerkperiode in procenten

	Veldwerkperiode						
	Totaal	201609	201610	201611	201612	201701	201702
% Initiële uitzet		96,2	97,3	96,4	94,4	97,0	95,0
% Meervoudige bewoning		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
% Heruitzet		3,8	2,7	3,6	5,6	3,0	5,0
% Kaderfouten		2,6	2,2	1,7	1,9	2,0	2,4
% Adres onvindbaar		0,2	0,1	0,2	0,1	0,0	0,0
% In aanbouw, afgebroken, sloopwoning		0,3	0,2	0,0	0,0	0,1	0,0
% Geen woonadres		0,3	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
% Leegstaand		0,6	0,4	0,0	0,4	0,1	0,5
% O.P. overleden		0,2	0,4	0,1	0,1	0,0	0,5
% O.P. verhuisd naar het buitenland		0,2	0,5	0,7	0,3	0,5	0,8
% Niemand komt in aanmerking als O.P.		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
% O.P. onbekend/onvindbaar		0,3	0,3	0,3	0,3	0,7	0,5
% Naar instelling/tehuis binnen Nederland		0,6	0,2	0,3	0,7	0,7	0,3
% Telefoonlijn afgesloten		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
% Adm. nonrespons capi		7,5	8,2	8,8	9,6	10,0	9,6
% Volledig onbewerkt retour		0,0	0,7	0,4	0,1	0,4	0,2
% Gedeeltelijk onbewerkt retour		0,6	1,0	1,1	2,3	0,3	1,2
% O.P. verhuisd		2,1	2,6	3,4	2,9	4,4	3,0
% Anders (bv. storing centrale)		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
% Taalbarrière		4,8	3,9	3,9	4,3	4,9	5,3
% Onveilige situatie		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
% Interviewer NR capi		41,1	39,2	38,8	37,0	36,8	33,6
% Weigering		25,8	27,0	25,3	24,8	25,6	21,6
% Geen gelegenheid		6,9	4,9	6,4	6,1	5,3	5,0
% Lang niet in staat		3,8	2,7	2,4	2,4	2,2	2,3
% Geen contact		4,7	4,6	4,7	3,6	3,6	4,8
% Voorkeur voor andere wijze benadering		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
% Respondent wil papieren vragenlijst		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
% Nonrespons als gevolg van mixed mode		0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
% Respons		48,8	50,4	50,7	51,5	51,3	54,4
% Volledig		47,3	49,3	49,7	50,4	50,1	52,9
% Afgebroken		1,5	1,1	1,0	1,1	1,1	1,5
% Streng respons		47,3	49,3	49,7	50,4	50,1	52,9
Target %		53,0	53,0	53,0	53,0	53,0	53,0
% Volledig Respons		48,5	50,4	50,6	51,4	51,2	54,2
% wervingsrespons SLI		85,2	89,7	89,3	88,7	88,6	87,6
Target % werving SLI		92,0	92,0	92,0	92,0	92,0	92,0

Streng respons % = volledige respons/uitzet * 100

Volledige respons %= (volledige respons/(uitzet-kaderfouten)) * 100

Wervings respons SLI is gepercenteerd op het aantal responsen CV

Tabel 3.8 geeft het eindoverzicht van de schriftelijke vervolgvragenlijst SLI in aantallen.

Tabel 3.8. Responsaantallen SLI naar veldwerkperiode

	Totaal	Veldwerkperiode					
		201609	201610	201611	201612	201701	201702
Toezegging schriftelijke vragenlijst	2436	278	451	452	456	482	317
w.v. aantal weigeraars	17	3	7	4	2	1	0
w.v. aantal responsen	2145	247	381	385	414	437	281
w.v. aantal volledige responsen	2145	247	381	385	414	437	281
w.v. aantal nog niet terug ontvangen	272	27	62	63	40	44	36
Target	2000						

Er werd gestreefd naar 2000 volledige responsen

Tabel 3.9 geeft het eindoverzicht van SLI in responspercentages.

Tabel 3.9 Responspercentages SLI naar veldwerkperiode

	Totaal	Veldwerkperiode					
		201609	201610	201611	201612	201701	201702
% Initiële uitzet	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
% Weigering	0,7	1,1	1,6	0,9	0,4	0,2	0,0
% Respons	88,1	88,8	84,5	85,2	90,8	90,7	88,6
% Volledig	88,1	88,8	84,5	85,2	90,8	90,7	88,6
% nog niet terug ontvangen	11,2	9,7	13,7	13,9	8,8	9,1	11,4
Target	85,0	85,0	85,0	85,0	85,0	85,0	85,0

3.5.2 Realisatie

De CV target van 53% werd over de waarneemperioden september tot en met november 2016 niet behaald. Hierdoor bleven ook de SLI responsen achter. De oorzaak kon niet geduid worden. Opvallend waren de aantal weigeringen. Door één regio werd aangegeven dat het opviel, dat met name de CV-adressen, die aan de 'onderkant' van de lagere sociale klasse zaten weigerden. Die respondenten gaven aan dat ze de vermogens niet hadden om de vragen te beantwoorden.

Als responsverhogende actie werd de waarneemperiode 201701 met 393 steekproefelementen uitgebreid. De waarneemperiode 201612 bleef op verzoek van de interviewers 14 dagen langer openstaan, zodat er meer tijd was voor het overhalen van de respondenten. In december 2016 werd, met terugwerkende kracht vanaf waarneemperiode september 2016, gestart met de ophaalbezoeken van de SLI vragenlijsten. De ophaalbezoeken bleek een positief effect te hebben op de SLI responsen. Met 2145 responsen werd de target van 2000 responsen gerealiseerd.

- Afl_SOI3_HB "Publicatie-indeling SOI 2006 hoogst behaalde opleiding, aggregatie 1"
- Afl_SOI5_HB "Publicatie-indeling SOI 2006 hoogst behaalde opleiding: aggregatie 2".

4.5 Verrijken

Aan het bestand zijn een aantal gegevens uit registraties toegevoegd.

Uit de Gemeentelijke Basisadministratie:

- ag_Geslacht "GBA geslacht"
- ag_BurgStat "GBA Burgerlijke staat"(7-deling)
- BurgStat "Burgerlijke staat in 4 klassen"
- ag_Lft "Leeftijd op 01-01-2017"
- Lft10 "Leeftijd in 10 klassen, SLI 18+"
- Lft11 "Leeftijd in 11 klassen, CV 16+"
- ag_Herkomst "Herkomst in 3 categorieën"
- Herkomst3 "Herkomst in 3 klassen"
- ag_Generatie "GBA afleiding generatie"
- ag_PLaatsHH "GBA plaats in het huishouden"
- ag_TypeHH "GBA type huishouden"
- TypeHH "GBA type huishouden, ingedikt in 3 klassen, onbekend bij 3".

Gemeentecode 2016 en bijbehorende regionale indelingen:

- Gemcode "Gemeentecode (2015)"
- Landsdl "Landsdeel"
- Provincie "Provincie (CBS-codering)"
- Prov_12 "Provincie"
- ProvPlus "Provincie plus de vier grote steden"
- StedGem "Stedelijkheid".

Uit het voorlopig inkomensbestand 2015:

- BVRHINK "Indicator huishouden met inkomen"
- BVRPRIMINKH "Primair inkomen van het huishouden"
- BVRBESTINKH "Besteedbaar inkomen van het huishouden"
- BVRBRUTINKH "Bruto inkomen van het huishouden"
- BVRGESTINKH "Gestandaardiseerd besteedbaar inkomen van het huishouden"
- BVRSAMHHR "Samenstelling huishouden"
- BVRBBIHALG1 "Belangrijkste inkomstenbron van het huishouden"
- PINK "Indicator persoonlijk inkomen bekend"
- PERSINK "Persoonlijk inkomen"
- PERSPRIM "Persoonlijk primair inkomen"
- PERSBRUT "Persoonlijk bruto inkomen"
- SECCOAL1 "Sociaal-economische categorie van de persoon"
- BVRPERCGESTINKH "Percentielgroepen gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen 2015 VRL"
- Huishoudinkomen_enqink "Huishoudinkomen 2015, ingedikt (40-30-30%)"
- Huishoudinkomen "Huishoudinkomen 2015, ingedikt (40-30-30%), onbekend bij (2)"
- Kwartielen_enqink "Huishoudinkomen 2015, ingedikt in kwartielen"
- Kwartielen "Huishoudinkomen 2015, ingedikt in kwartielen, onbekend bij (3)"

Uit het UWV (voorheen CWI) bestand met ingeschreven werkzoekenden:

- CWI_INGESCHREVEN   "De persoon die op peildatum ingeschreven,
is deze dan werkend of niet werkend"
- CWI2   "De persoon die op peildatum ingeschreven,
is deze dan werkend of niet werkend".

Soms komen variabelen twee keer met een andere naam voor, zoals "CWI_Ingeschreven" en "CWI2". Dat komt doordat de variabele een rol in de weging speelt en daar soms een andere, kortere naam heeft gekregen.

4.6 Afleiden

Van afleidingen die in de verwerking van CV zijn gemaakt zijn afleidingsschema's gemaakt:

- Afl_SOI3_HB.docx
- Afl_SOI5_HB.docx
- BurgStat.docx
- CWI_Ingeschreven.docx
- CWI2.docx
- Herkomst3.docx
- Huishoudinkomen.docx
- Huishoudinkomen_enqink.docx
- Kwartielen.docx
- Kwartielen_enqink.docx
- Lft10.docx
- Lft11.docx
- Prov_12.docx
- ProvPlus.docx
- TypeHH.docx.

4.7 Correcties (gaafmaken, imputeren)

Voor het verwerken van de papieren vragenlijst SLI zijn procedures gemaakt om controles en correcties geautomatiseerd te kunnen verwerken.

Bij getallen wordt de range gecontroleerd. Bij SLI wordt de range bepaald door het aantal antwoordvakjes dat in de papieren vragenlijst beschikbaar was.

Alleen bij de vraag Vo8 "Sinds welk jaar woont u in deze woning?" was er een probleem doordat er in de vragenlijst maar 3 in plaats van 4 hokjes beschikbaar waren. Daarom moest het jaartal gecontroleerd en gecorrigeerd worden.

Bij de meeste vragen wordt van de respondent één antwoord verwacht, maar bij een papieren vragenlijst komt het voor dat de respondent meer dan één antwoord aankruist. Bij het intoetsen is bij elke vraag van elke antwoordcategorie vastgehouden óf de respondent deze heeft aangekruist of niet. De antwoorden worden verder

geautomatiseerd verwerkt. Indien de respondent meer dan één antwoord heeft aangekruist, dan wordt random een van de gegeven antwoorden gekozen. De random procedure is zo ingericht dat de keuze reproduceerbaar is. De daarvoor gebruikte "randomseed" is per respondent en per vraag verschillend. Antwoordmogelijkheden zoals "weet niet", "andere reden", "niet van toepassing" of "nog nooit over nagedacht" worden in deze verwerking in eerste instantie buiten beschouwing worden gelaten. Eerst wordt een keuze gemaakt uit overige (zinnvollere) antwoordmogelijkheden. Pas als de respondent geen van de overige antwoordmogelijkheden heeft aangekruist, wordt gekeken of de respondent "weet niet" of iets dergelijks heeft aangekruist of helemaal geen antwoord heeft gegeven (in het laatste geval krijgt de vraag het attribuut "Dontknow").

Omdat bij een papieren vragenlijst de respondent af kan wijken van de aangegeven routing, kunnen er inconsistente antwoorden zijn gegeven. Achteraf heeft er tijdens het verwerkingsproces een controle plaatsgevonden op dergelijke inconsistenties in de beantwoording van de vragen. Waar nodig zijn inconsistenties gecorrigeerd.

5. Kwaliteit en weging

5.1 Afbakening statistische respons

Dataverzameling heeft 2.690 vragenlijsten CV aangemerkt als volledige respons. SAL heeft deze allemaal kunnen verwerken.

Dataverzameling heeft 2.145 vragenlijsten SLI afgeboekt als respons.

Er zijn uiteindelijk 2.165 papieren vragenlijsten SLI vertoetst en opgeleverd aan SAL. Dit verschil tussen dataverzameling en verwerking wordt verklaard doordat er na het eindoverzicht nog 20 vragenlijsten binnen kwamen. Het betreft 1.045 keer vragenlijstversie A en 1.120 keer vragenlijstversie B

Van de 2.690 CV respondenten zijn er 2.432 geworven voor deelname aan SLI. Van de 2.165 verwerkte SLI vragenlijsten konden er 2.140 gekoppeld worden aan een CV respons.

Voor meer specifieke uitleg over de respons en een analyse op de selectiviteit daarvan wordt verwezen naar de bijlage bij dit rapport.

5.2 Wegen

De weging van CV en van SLI is in 2016 op dezelfde wijze uitgevoerd als in 2012 en 2014.

Weging CV

CV is gewogen en opgehoogd naar de kenmerken van de inwoners van 16 jaar en ouder van Nederland op 01-01-2017, exclusief de bewoners van instellingen en tehuizen.

Het insluitgewicht van CV is de totale populatie gedeeld door het aantal respondenten: $N/n = 13.863.973 / 2.690 = 5.153,893$.

Het weegmodel is ongewijzigd ten opzichte van 2012 en 2014:

Weegmodel CV
geslacht_x_lft11
geslacht_x_burgstat
geslacht_x_prov
stedelijkheid_x_lft11
herkomst3
typehh
cwiz
huishoudinkomen

De weging wordt uitgevoerd met het pakket Bascula met lineair wegen. In onderstaand overzicht staan de resultaten van de weging van CV van 2012, 2014 en 2016 naast elkaar.

CV 16+	2012	2014	2016
Sample size	2.796	2.560	2.690
Correction weights information			
Minimum weight	0,16	0,18	0,20
Median	0,948	0,919	0,950
First quartile	0,729	0,748	0,781
Third quartile	1,194	1,148	1,168
Maximum weight	3,105	3,160	2,680
Standard deviation	0,363	0,374	0,324
Number of negative weights	0	0	0
Final weights information			
Minimum weight	793,170	981,210	1.030,840
Median	4.651,222	4.905,353	4.896,404
First quartile	3.580,216	3.994,176	4.025,547
Third quartile	5.860,876	6.125,956	6.017,922
Maximum weight	15.240,410	16.866,883	13.811,794
Standard deviation	1.780,958	1.994,564	1.671,235
Number of negative weights	0	0	0

Weging SLI

SLI is gewogen en opgehoogd naar de kenmerken van de inwoners van 18 jaar en ouder van Nederland op 01-01-2017, exclusief de bewoners van instellingen en tehuizen.

Het insluitgewicht van SLI is het CV eindgewicht van deze respondent gecorrigeerd met een factor voor de totale populatie gedeeld door som van alle CV eindgewichten van de SLI respondenten:

$$CV\_Eindgewicht * N/n = 13.450,931/10.814.119,990137 = 1,24383.$$

Het weegmodel van SLI is ongewijzigd ten opzichte van 2012 en 2014.

Weegmodel SLI
geslacht_x_lft10
geslacht_x_burgstat
geslacht_x_prov
stedelijkheid_x_lft10
herkomst3
typehh
cwiz
huishoudinkomen

De weging wordt uitgevoerd met het pakket Bascula met lineair wegen.

De extra indikking in 2014 van de weegterm Stedelijkheid_x_Lft10 was voor 2016 niet nodig.

SLI 18+	2012	2014	2016
Sample size	2.146	1.972	2.140
Correction weights information			
Minimum weight	0,34	0,43	0,42
Median	0,919	0,911	0,945
First quartile	0,822	0,807	0,858
Third quartile	1,046	1,048	1,061
Maximum weight	2,608	2,248	2,348
Standard deviation	0,235	0,252	0,176
Number of negative weights	0	0	0
Final weights information			
Minimum weight	1.419,550	1.129,760	1.188,340
Median	5.425,938	5.679,327	5.563,136
First quartile	3.987,979	4.350,730	4.469,946
Third quartile	7.351,347	7.860,589	7.257,891
Maximum weight	27.725,854	39.580,645	28.632,611
Standard deviation	3.402,383	3.877,676	2.923,220
Number of negative weights	0	0	0

5.3 Plausibiliteitsanalyse/Trendbreukanalyse

Er is een beperkte analyse op de plausibiliteit van de resultaten uitgevoerd. De gewogen uitkomsten voor enkele inhoudelijke variabelen van CV en van SLI zijn vergeleken met die van 2014. Ook zijn deze inhoudelijke variabelen met elkaar vergeleken voor en na weging. Deze analyse leverde op het oog geen inplausibele resultaten op. De beoordeling van de plausibiliteit wordt verder overgelaten aan de inhoudelijk deskundigen bij het SCP.

6. Opgeleverde producten

6.1 Microbestanden

De onderzoeken CV en SLI editie 2016 zijn in een gecombineerd bestand opgeleverd. Volgens het contract is een tussenbestand geleverd in december 2016 en een definitief bestand op 18 mei 2017.

Naam bestand	Data	Meta	Records	Variabelen
CV_SLI_2016_SCP_nieuw_20170518	*.sav	.sps	2690	446

Omdat er onterecht acht 17- en -18 jarigen in het bestand voorkwamen, is dit bestand zonder deze cases en met nieuwe SLI-eindgewichten opnieuw geleverd op 2 juni 2017.

Naam bestand	Data	Meta	Records	Variabelen
3858755304_CV_SLI_2016_SCP_v2.zip	*.sav	.sps		446

Ondanks dat de wervingsvraag voor SLI voor de interviewers tijdens het veldwerk van CV niet gesteld kon worden voor personen die onder de 18 jaar waren en deze ook bij deze 8 onderzoekspersonen op "Nee" stond, is bij deze personen toch een schriftelijke vragenlijst achtergelaten, die respondenten hebben ingevuld en geretourneerd naar het CBS. Bij toekomstige edities zal in het verwerkingstraject een extra controle komen op het voorkomen van 16 en 17-jarigen bij de ingevulde SLI-vragenlijsten.

Ten slotte heeft eind augustus 2017 een nalevering plaatsgevonden in verband met het ontbreken van de variabele BetWerk in het bestand.

Naam bestand	Data	Meta	Records	Variabelen
3858755304_CV_SLI_2016aan_SCP_incl_BetWerk.zip	*.sav	.sps	2690	456

6.2 Statistische beveiliging

De microbestanden voor de verschillende afnemers worden vaak nog statistisch beveiligd. De wijze van beveiliging kan verschillen.

Onder statistische beveiliging verstaan we hier het voorkómen dat er inhoudelijke conclusies over herkenbare eenheden kunnen worden getrokken op basis van gepubliceerd of anderszins beschikbaar gesteld CBS-materiaal. Uit de statistische publicaties van het CBS (StatLine-tabellen, web-artikelen, persberichten, wetenschappelijke artikelen) mogen zulke conclusies niet getrokken kunnen worden. Maar ook als het CBS microdata beschikbaar stelt voor wetenschappelijke analyse, moet deze grondregel van de statistiek overeind blijven.

Er is nog geen verdere statistische beveiliging toegepast. Dat zal gebeuren op de Controlled Circulation File- (CCF-)bestanden. De inhoud van deze bestanden wordt met het SCP afgestemd.

Bijlage 1: Responsverantwoording

1 Inleiding

In deze bijlage wordt verslag gedaan over de non-respons analyse op het onderzoek Culturele Veranderingen (CV) en de SCP Leefsituatie Index (SLI), die gecombineerd werden uitgevoerd 2016/2017. CV werd face –to-face afgenomen (CAPI) bij respondenten van 16 jaar en ouder. Aan respondenten van CV van 18 jaar of ouder werd gevraagd of ze bereid waren om een schriftelijke vragenlijst (SLI) in te vullen. Respondenten die bereid waren om deel te nemen aan het schriftelijke vervolgonderzoek ontvingen een incentive ter waarde van vijf euro.

In deze non-responsanalyse is allereerst gekeken naar hoeveel respondenten getrokken zijn in de steekproef voor CV, hoeveel van hen daadwerkelijk uitgezet zijn in veld, en hoeveel daarvan tot de respons respectievelijk non-respons gerekend kunnen worden.

Tot de non-respons worden hier gerekend degenen:

- die deelname weigerden;
- die behoren tot de administratieve non-respons, waaronder taalbarrière; verhuisd binnen Nederland en on- (volledig)bewerkt retour;
- waarvan het interview voortijdig afgerond werd;
- geen gelegenheid hadden voor het interview tijdens de veldwerkperiode;
- waar geen contact mee gelegd kon worden.

De zogenoemde kaderfouten, waarbij de respondent overleden was, verhuisd naar buitenland, onbekend was of in een instelling verbleef zijn niet gerekend tot de non-respons. Zij behoren niet tot de doelpopulatie van dit onderzoek.

Naast de responscijfers wordt ook ingegaan op de verdeling daarvan naar achtergrondkenmerken en selectiviteit van de respons naar deze kenmerken (paragraaf 3). De kenmerken die in deze analyses zijn meegenomen zijn de volgende: leeftijd, geslacht, landsdeel, provincie, stedelijkheid, burgerlijke staat, gestandaardiseerd besteedbaar huishoudinkomen en herkomst.

2 Steekproef- en responsverantwoording

Omdat uit ervaring bekend is dat er meer steekproefpersonen getrokken moeten worden dan daadwerkelijk benaderd kunnen worden, zijn er vooraf meer steekproefpersonen getrokken. Voor CV werden 6398 steekproefpersonen getrokken. Daarvan waren er 378 niet beschikbaar voor uitzet, omdat ze in de 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek al eerder aan CBS-onderzoek hadden deelgenomen, hun adresgegevens onjuist waren, ze in een instelling verbleven of dat ze in een gebied

woonden dat buiten de waarneming viel. Uiteindelijk bleken er 6020 adressen beschikbaar voor uitzet. Na uitdunning, werden er daarvan 5387 daadwerkelijk uitgezet in het veld (zie Tabel 1).

Tabel 1. Steekproefverantwoording per waarneemperiode, CV 2016

	sep	okt	nov	dec	jan	feb	totaal
Getrokken	753	1.129	1.129	1.129	1.129	1.129	6.398
Niet beschikbaar voor uitzet, waarvan:	87	131	131	131	68	131	679
- in eerdere CBS steekproef	33	46	52	43	41	34	249
- Institutionele bevolking	0	0	0	0	3	1	4
- Met onbekende straatnaam/NAW-gegevens	9	12	21	24	22	19	107
- Buiten waarneming SDV (CAPI)	1	0	0	1	2	14	18
Beschikbaar voor uitzet, waarvan:	710	1 071	1 056	1 061	1 061	1 061	6 020
- Met telefoonnummer, waarvan:	398	602	641	607	625	625	3.498
- Vast nummer	346	527	544	535	544	544	3.040
- Mobiel nummer	52	75	97	72	81	81	458
- Zonder telefoonnummer	268	396	357	391	436	373	2.221
- Uitdunning	44	73	58	63	0	395	633
Uitgezet ¹⁾	666	998	998	998	1061	666	5387

1) Door tegenvallende respons over de maanden september tot en met december, werd als respons-verhogende actie de waarneemperiode 201701 met 393 steekproefelementen uitgebreid. In februari werd het geplande aantal van 666 steekproefelementen uitgezet.

Van deze 5387 personen waren er 10 overleden, 26 verhuisd naar buitenland, 21 onbekend en 25 personen verbleven in een instelling. Ook was van 5 personen het adres onvindbaar, ging het in 5 gevallen om een sloopwoning, waren van 16 personen de adressen onbewoond en in 4 gevallen was het desbetreffende adres geen woonadres. Zonder deze zogenoemde kaderfouten bleven er 5275 personen over, waarvan er 2690 daadwerkelijk de vragenlijst in hebben gevuld. De respons bestaat dus uit 2690 personen en de non-respons uit 2582 personen. Het responspercentage van CV ligt op 51,0 procent.

De vervolgvragenlijst SLI werd achtergelaten bij CV-respondenten van 18 jaar of ouder. De doelpopulatie bestond uit 5120 personen. Er zijn 2436 vragenlijsten achtergelaten bij CV-respondenten. Daarvan hebben er uiteindelijk 2140 gerespondeerd. Het responspercentage van SLI ligt op 41,8 procent.

Tabel 2: Responsoverzicht CV/SLI, 2016

	Totaal
<i>Uitgezette steekproef</i>	5387
<i>Kaderfouten</i>	112
w.v. OP overleden	10
w.v. OP verhuisd naar buitenland	26
w.v. OP onbekend/onvindbaar	21
w.v. Adres onvindbaar/bestaat niet	5
w.v. in aanbouw, afgebroken, sloopwoning	5
w.v. naar instelling/ tehuis binnen Nederland	25
w.v. leegstand/tijdelijk onbewoond	16
w.v. geen woonadres	4
<i>Nettosteekproef (=uitgezette steekproef excl. kaderfouten)</i>	5275
Respons	2690
Non-respons	2582
w.v. volledig onbewerkt retour	17
w.v. gedeeltelijk onbewerkt retour	59
w.v. OP verhuisd binnen Nederland	170
w.v. weigering	1357
w.v. geen gelegenheid tijdens veldwerkperiode	309
w.v. lang niet in staat (zie, te zwak e.d.)	138
w.v. taalbarrière	240
w.v. Geen contact met huishouden	230
w.v. afgebroken interview	64
w.v. Non-respons als gevolg van mixed mode	1
SLI	
Doelpopulatie SLI 18 jaar of ouder	5120
Toestemming deelname SLI	2436
Vragenlijsten geretourneerd	2145
Onbruikbaar voor verwerking	5
Respons SLI	2140

3 Selectiviteit van de respons in CV en SLI 2016

Respons naar achtergrondkenmerken

Voor de analyse van de responscijfers is gebruik gemaakt van een databestand dat achtergrondinformatie bevat over een aantal kenmerken voor alle steekproefpersonen (het zgn. achtergrondbestand). Hierbij is gepercenteerd op de netto steekproef, dat wil zeggen de uitgezette steekproef minus kaderfouten. Het overall responspercentage van CV waarmee de respons van de verschillende bevolkingsgroepen vergeleken kan worden ligt hiermee op 51,0 procent. Voor SLI ligt

dit percentage op 41,8 procent (Tabel 3). Beide percentages liggen lager dan in 2014, toen deze respectievelijk op 53,8 en 47,7 lagen.

Tabel 3: Respons CV en SLI, 2016

	CV	SLI
	CAPI	PAPI
	abs.	abs.
Netto steekproef	5275	5120
Non-respons	2585	2980
Respons	2690	2140
	%	%
Responspercentage totaal	51,0	41,8

De respons is in 2016, net als in voorgaande jaren, selectief naar bevolkings- en regionale kenmerken (Tabel 4).

De hieronder beschreven verschillen tussen de categorieën van deze kenmerken van de CV respondenten zijn allemaal significant. Mannen doen met 52,6 wat meer mee dan vrouwen met 49,5 procent, en gehuwden meer dan degenen die nooit gehuwd zijn geweest. 55-plussers nemen meer deel dan de jongere leeftijdscategorieën. Degenen in de leeftijdscategorie 65 tot 74 jaar of ouder zijn met 58,3 procent het vaakst bereid deel te nemen. De respons in zeer sterk en sterk verstedelijkte gebieden blijft achter bij de overige gebieden. Tussen de matig, weinig en niet verstedelijkte gebieden is er geen verschil. Ook degenen in de laagste inkomenscategorie responderen aanzienlijk minder dan de hogere inkomenscategorieën. Vooral bij migratieachtergrond is een sterk verschil te zien in de respons; nog geen een derde van de mensen met een niet- westers achtergrond heeft deelgenomen, tegenover respectievelijk 54,3 procent en 46,5 procent bij de autochtonen en westerse allochtonen.

Voor SLI geldt een respons van 41,8 procent. Tussen mannen en vrouwen is er geen significant verschil naar deelname. De verschillen naar de overige achtergrondkenmerken zijn allemaal significant. De verschillen tussen de leeftijdscategorieën zien er voor SLI iets anders uit dan bij CV. Degenen tussen 18 en 24 jaar nemen met 31,8 procent het minst vaak deel. Ook de 25 tot 34 jarigen nemen relatief weinig deel. Zij verschillen niet van de jongste leeftijdscategorie. Net als bij CV nemen de 60 tot 74-jarigen relatief goed deel, maar bij dit schriftelijk onderzoeksdeel is er geen verschil met de 75-plussers. Bij herkomst is de respons van de niet westerse allochtonen met 19,6 procent fors lager dan die van westerse allochtonen (37,7 procent) en vooral autochtone Nederlanders (45,5 procent). Ten opzichte van de vorige editie van dit onderzoek is met name het aantal deelnemers onder de

autochtone Nederlanders gedaald. De laagste inkomensgroep respondeert ook hier aanmerkelijk minder dan de hogere inkomensgroepen. Respondenten in West-Nederland hebben de laagste respons en de inwoners van (zeer) sterk verstedelijkte gebieden nemen ook beduidend minder deel aan SLI dan de andere landsdelen en minder verstedelijkte gebieden.

Tabel 4: Respons CV en SLI 2016, naar achtergrondkenmerken

	CV	SLI
	%	%
<i>Geslacht*</i>		
man	52,6	42,6
vrouw	49,5	41,1
<i>Leeftijd</i>		
16-24 jaar**	47,8	31,8
25-34 jaar	46,0	35,4
35-44 jaar	48,4	39,1
45-54 jaar	48,9	40,4
55-64 jaar	53,2	47,6
65-74 jaar	61,4	53,2
75 jaar of ouder	53,7	44,6
<i>Burgerlijke staat*</i>		
gehuwd (incl. partnerschap)	55,0	47,2
gescheiden	52,7	42,8
verweduwd	49,2	40,6
nooit gehuwd geweest	45,7	34,3
<i>Herkomst*</i>		
Autochtoon	54,3	45,5
westers allochtoon	46,5	37,7
niet westers allochtoon	31,9	19,6
<i>Huishoudensinkomen</i>		
Laag (decil t/m 3)	44,3	33,5
Midden (decil 4 t/m 7)	52,2	44,0
Hoog (decil 8+)	55,8	47,1
<i>Landsdeel</i>		
Noord-Nederland	56,8	48,2
Oost-Nederland	53,2	43,9
West-Nederland	47,4	37,2
Zuid-Nederland	53,9	46,7
<i>Stedelijkheid van gemeente</i>		
zeer sterk stedelijk	42,5	31,8
sterk stedelijk	49,9	40,8
matig stedelijk	54,8	46,1
weinig stedelijk	55,3	47,0
niet stedelijk	59,9	51,3

* Het achtergrondbestand is niet volledig; voor 3 personen waren de kenmerken geslacht, herkomst en burgerlijke staat niet bekend.

**Bij SLI is de populatie 18 jaar of ouder

Aangezien de achtergrondkenmerken ook bekend zijn voor degenen die niet gerespondeerd hebben, kan de mate van selectiviteit ook vastgesteld worden door een vergelijking met de netto steekproef van CV en de netto steekproef SLI (18 jaar of ouder). Ook kan de verdeling vergeleken worden met de populatieverdelingen van CV en SLI. In Tabel 5 wordt deze vergelijking weergegeven.

Het ligt voor de hand dat de groepen met een hogere respons, ook vaak iets oververtegenwoordigd zijn ten opzichte van de netto steekproef en de populatie. Het gaat bij CV bijvoorbeeld om mannen, personen van 50 jaar of ouder, gehuwden, mensen met een hoog huishoudensinkomen en autochtonen. Bij SLI is dat nog duidelijker te zien.

Groepen met een lage respons zijn vaak juist ondervertegenwoordigd. Voorbeelden daarvan bij CV zijn degenen tussen 25 en 34 jaar, de ongehuwden, degenen met een laag huishoudensinkomen en de niet-westerse allochtonen. Bij SLI gaat het vooral om groepen als de ongehuwden, de inwoners van West-Nederland en de zeer sterk verstedelijkte gebieden, degenen met het laagste inkomen en de niet westerse allochtonen.

Tabel 5: Verdelingen populatie, netto steekproef en respons CV en SLI, 2016

	CV			SLI		
	Populatie (16+) 1 jan. 2017 %	Netto steekproef %	Respons %	Populatie (18+) 1 jan. 2017 %	Netto steekproef %	Respons %
<i>Geslacht</i>						
man	49,4	49,4	51,0	49,2	49,3	50,8
vrouw	50,6	50,6	49,0	50,8	50,7	49,2
<i>leeftijd</i>						
16-17 jaar	3,0	2,9	3,2	3,0	2,7	2,7
18-19 jaar	2,9	2,6	2,6	7,8	8,0	6,9
20-24 jaar	7,6	7,8	6,7	8,0	7,7	7,0
25-29 jaar	7,8	7,5	6,7	7,6	7,8	7,1
30-34 jaar	7,4	7,6	6,8	7,5	8,0	8,0
35-39 jaar	7,3	7,8	7,7	17,4	17,1	15,6
40-49 jaar	16,8	16,6	15,1	18,2	18,2	18,7
50-59 jaar	17,7	17,7	18,1	15,3	15,1	16,8
60-69 jaar	14,9	14,6	16,3	10,1	10,1	12,1
70-79 jaar	9,8	9,8	11,7	5,0	5,3	5,1
80 jaar of ouder	4,9	5,1	5,0	3,0	2,7	2,7
<i>Burgerlijke staat</i>						
Gehuwd (incl. Partnerschap)	48,1	47,7	51,4	49,6	49,1	53,1
gescheiden	9,2	9,4	9,7	9,5	9,6	10,0
verweduwd	5,7	6,2	5,9	5,9	6,4	6,1
nooit gehuwd geweest	36,9	36,8	33,0	35,0	34,9	30,7

Vervolg Tabel 5: Verdelingen populatie, netto steekproef en respons CV en SLI, 2016

	CV			SLI		
	Populatie (16+)	Netto steekproef	Respons	Populatie (18+)	Netto steekproef	Respons
	1 jan. 2015 %	%	%	1 jan. 2015 %	%	%
<i>Herkomst</i>						
Autochtoon	78,0	79,0	84,1	78,0	79,2	84,5
westers allochtoon	10,3	9,5	8,7	10,4	9,5	8,6
niet westers allochtoon	11,7	11,5	7,2	11,5	11,3	6,9
<i>Huishoudensinkomen</i>						
Laag (decil t/m 3)	33,1	31,3	27,2	33,1	31,3	27,2
Midden (decil 4 t/m 7)	31,3	33,8	34,6	31,3	33,8	34,6
Hoog (decil 8+)	35,6	34,9	38,2	35,6	34,9	38,2
<i>Landsdeel</i>						
Noord-Nederland	10,1	10,4	11,6	10,1	10,5	11,7
Oost-Nederland	20,8	21,0	22,0	20,8	21,0	22,0
West-Nederland	47,5	47,1	43,8	47,5	47,2	43,9
Zuid-Nederland	21,6	21,5	22,7	21,6	21,4	22,5
<i>Stedelijkheid van gemeente</i>						
zeer sterk stedelijk	23,8	23,6	19,7	24,0	23,7	19,8
sterk stedelijk	30,3	29,8	29,1	30,3	29,8	29,2
matig stedelijk	16,6	16,1	17,3	16,5	16,1	17,4
weinig stedelijk	20,7	22,0	23,9	20,7	21,8	23,5
niet stedelijk	8,6	8,5	10,0	8,5	8,5	10,0

4 R-indicatoren

Om de selectiviteit van de steekproef na te gaan is ook de zogenoemde R-indicator berekend, die de representativiteit van de opgenomen kenmerken weergeeft (Schouten en Cobben, 2007). Deze indicator kan een waarde tussen 0 en 1 aannemen, waarbij een score van 1 betekent dat er geen sprake van selectiviteit is en de steekproef dus volledig representatief.

Voor CV is de R-indicator 0,807. Dit is vergelijkbaar met 2014, toen de R-indicator 0,791 was. In 2012 was deze 0,787.

Naast R-indicatoren zijn ook partiële r-indicatoren berekend. Deze indicatoren ontbinden de variatie in responskansen in componenten die kunnen worden toegeschreven aan variabelen of categorieën. Conditionele partiële R-indicatoren (CP) meten de bijdrage van een variabele, rekening houdend met de samenhang met andere variabelen. In lijn met de hierboven beschreven resultaten laten bij CV leeftijd, herkomst, gestandaardiseerd besteedbaar huishoudinkomen de hoogste CP zien. Dit betekent dat deze kenmerken het meest selectief zijn. Maar ook burgerlijke staat en

stedelijkheid van de woongemeente laten enige selectiviteit zien. De coëfficiënten (hier niet gepresenteerd), die iets zeggen over de categorieën die het meest verantwoordelijk zijn voor de selectie, laten een vergelijkbaar beeld zien dan de eerder gepresenteerde resultaten.

SLI laat een r-indicator van 0,769 zien, wat erop wijst dat, net als in voorgaande jaren het schriftelijke vervolgdeel van dit onderzoek wat selectiever is dan het face-to-face deel. In 2014 was de r-indicator van SLI 0,740. Ook de CP's bevestigen dat beeld. Vooral herkomst lijkt selectief te zijn in de schriftelijke vervolgvragenlijst, maar ook de CP's van inkomen, leeftijd en iets mindere mate burgerlijke staat, laten significant hogere CP's zien. Landsdeel is in SLI wel significant selectief; mensen in het westen van het land responderen minder goed dan in de andere landsdelen.

Tabel 6: R-indicatoren en conditionele partiële R-indicatoren voor CV en SLI, 2016

	CV			SLI		
		95%-BI			95%-BI	
R-indicator	0,807	0,781-0,833		0,769	0,744-0,793	
	Conditionele partiële R-indicatoren		Signif.	Conditionele partiële R- indicatoren		Signif.
Geslacht	0,009	-0,005-0,023	NS	0,001	-0,015-0,017	NS
Leeftijd*	0,030	0,017-0,044	*	0,032	0,019-0,046	*
Herkomst	0,040	0,027-0,053	*	0,044	0,032-0,055	*
Burg. staat Gest.	0,023	0,010-0,037	*	0,023	0,009-0,036	*
huishoudink.	0,030	0,016-0,043	*	0,036	0,023-0,050	*
Landsdeel	0,012	-0,002-0,026	NS	0,020	0,007-0,034	*
Stedelijkheid gemeente	0,020	0,007-0,034	*	0,022	0,009-0,035	*

* De indeling in leeftijdscategorieën is ingedikt naar 7 categorieën.

7 Conclusie

De respons van CV in 2016 is 51,0 procent en vertoont enige selectiviteit naar een aantal achtergrondkenmerken. Met name mensen in leeftijdscategorie tussen 65 en 74 jaar, autochtonen, gehuwden, mensen in de hoogste inkomensgroep en degenen in de minder en niet stedelijke gemeenten zijn oververtegenwoordigd. Mensen onder de 55 jaar, ongehuwden en gescheiden personen, inwoners van West-Nederland en zeer

sterk verstedelijkte gemeenten, personen met een laag inkomen en niet westerse allochtonen zijn juist ondervertegenwoordigd in de respons.

De respons van SLI is met 41,8 procent lager en eveneens selectiever dan CV. Het gaat bij de selectiviteit van de schriftelijke vragenlijst grofweg om dezelfde kenmerken als bij CV, maar vooral herkomst, burgerlijke staat en leeftijd zijn in SLI selectiever dan in CV. Dit komt overigens overeen met de responscijfers van CV/SLI, edities 2012 en 2014.

Om te corrigeren voor de selectiviteit in CV en SLI is er voor beide onderzoeksdelen een weegfactor gehanteerd. Gekozen is voor hetzelfde weegmodel als in 2012 en 2014. In dit model zijn dezelfde achtergrondkenmerken opgenomen die in deze analyse zijn onderzocht. Voor meer informatie over de weging en het toegepaste weegmodel wordt verwezen naar paragraaf 5.2 van deze onderzoeksdocumentatie.

Bijlage 2: Wijzigingen vragenlijst 2016

In Tabel 1 staan de wijzigingen in de CV vragenlijst en de wijzigingen in de variabelennamen in de verwerking.

Tabel 1. Wijzigingen CV-vragenlijst 2016 tov 2014

onderwerp	CV2014	CV2016	varnaam
Achtergrondvragen			
	BetWrkNu UrenWeek IsHetDan Werknemer BedrPrak	VAR1063 VAR1064 VAR1065 VAR1066 VAR1067	VAR2000 VAR2001 VAR2002 VAR2003 VAR2004
EigenLevenWelvaartEnSocialeZekerheid.Welvaart			
	VAR065 VAR4455 VAR13165 VAR13175 VAR122 VAR1163 VAR457 VAR458 VAR459 VAR1206	VAR1068 VAR180 VAR183 VAR184 VAR185 VAR275_A VAR247 VAR251 VAR253 VAR260 VAR448 VAR451	VAR2005
VerlenenVanHulpEnMoreleKwesties			
	VAR1347		

	VAR1348 VAR1349 VAR1350	VAR1069 VAR1070 VAR1071 VAR1072 VAR1073	VAR2006 VAR2007 VAR2008 VAR2009 VAR2010
	VAR1351		
PositieVanDeVrouw			
	VAR1017 VAR1338 VAR1339 VAR1340 VAR1341 VAR1342	VAR1074 VAR1338	VAR2011
PositieVanAllochtonen			
		VAR1139 VAR1371 VAR1372	
WervingSLI			
	Letter_T	Letter_U	

In het vragenblok Politiek en Democratie wordt de vraag VAR1046 omgezet van

VAR1046s "12 stellingen": ARRAY[1..12] OF 1..10

In:

VAR1046A	"Orde handhaven"	: 1..10
VAR1046B	"Politieke inspraak burgers vergroten"	: 1..10
VAR1046C	"Prijstijgingen tegengaan"	: 1..10
VAR1046D	"Vrijheid meningsuiting beschermen"	: 1..10
VAR1046E	"Hoge mate economische groei handhaven"	: 1..10
VAR1046J	"Strijd tegen de misdaad"	: 1..10
VAR1046K	"Streven naar vriendelijkere en minder onpersoonlijkere samenleving"	: 1..10
VAR1046L	"Streven naar samenleving waarin ideeën belangrijker zijn dan geld"	: 1..10
VAR1046M	"Ervoor zorgen dat werkloosheid sterk afneemt"	: 1..10
VAR1046N	"Bestrijden van milieuverontreiniging"	: 1..10
VAR1046O	"Op peil houden van sociale zekerheid"	: 1..10
VAR1046P	"Zorgen voor goede opvang van immigranten"	: 1..10

In Tabel 2 staan de wijzigingen in de vragenlijst SLI 2016 ten opzichte van 2014.

Tabel 2. Wijzigingen SLI 2016 tov 2014

onderwerp	SLI2014	SLI2016
Milieu		
	V68 V69	
Leefomgeving		
		V68 V69
Homoseksualiteit		
		V70 V71
	V70 V71 V72	V72 V73
Transgenders		
	V73	V74
GoedeBurger		varA
		V75 V76
Moreel		varB
	V74 V75 V76 V77	V75 V76 V77 V78